

FIGURE POLITIČKOG GOVORA

ivan ivas

»Niče je napomenuo da je »istina« bila samo očvršćavanje starih metafora. Elem, po tome, stereotip je današnji put »istine«, opipljivi potez koji izumljeni ornament prenosi ka iznuđivačkom, kanonijalnom obliku označenog.« (Roland Barthes, *Zadovoljstvo u tekstu*)¹

1

1.1. Figurativnost je jedno od najuočljivijih obilježja političkog žargona²). Ovim obilježjem nadopunjavaju se obeležja neodređenosti i vrijednosno-smjeravajućeg djelovanja. Kratka definicija žargona kao govornog kiča, to jest, mimetičke, nekreativne djelatnosti snobovskog mentaliteta, neka odmah na početku ukaže na potrebu razlikovanja pjesničke i žargonske figure.

1.2. Termin *žargon* ne treba vezati samo za omladinske žargone, kako je to uobičajeno. U omladinskim se žargonima redovito zapažaju dojmive figure i blagonaklono se gleda na sveži žargonski otklon od ustaljalog standarda. Promjenjivost, čak radost stvaralaštva, o kojem govori Dragoslav Andrić u *Rječniku žargona*³ kao o obilježju omladinskog žargona (a što se nikako ne slaže s navedenim određenjem žargona kao nekreativne djelatnosti), zapravo je nusprodukt jačeg žargonskog obilježja – njegove zatvorenosti. Promjenom jezik zajednica se čuva od uljeza. Ako jezik funkcionira kao šifrant, jatak ili stražar (sve su to izvrsne Andrićeve karakterizacije žargona), kreativnost mu ne može biti osnovno obilježje. Osnovna je žargonska funkcija identifikacija i nju omogućuje oponašanje, a ne kreacija. Potreba za čestim promjenama, doduše, iskorištava manje ili više stvaralačke potencijale omladinskih žargonozboraca, ali još uvijek je bit žargona, kao i drugih jezičnih varijeteta, u tome da se kreacija normira i tako postane obavezna za sve članove grupe, pa makar i za vrlo kratko vrijeme. Ipak, omladinskim se žargonima mora priznati veća svježina nego nekim drugim žargonima. Istrošeni ili »provaljeni« izrazi omladinskog žargona na vrijeme se zamjenjuju novim izrazima, dok se u političkom žargonu figure uporno održavaju na samrti. Zato s pravom kaže Andrić da su omladinski žargoni »više izletišta nego pribježište«. Politički je žargon više pribježište.

1.3. Figuru, dakle, zovemo i autentične obrasce govornog kiča i postupke autentične umjetnosti. Potrebno je upozoriti na razlike, tako da kad kažemo da je jedno od osnovnih obilježja našeg političkog žargona figurativnost, ne mislimo da je to pozitivno obilježje. Mnogi, naime, misle da neumjetnički govorni žanrovi oskudijevaju figurama, ali pri tom ne misle na žargonsku, nego na poetsku figuru.⁴

2

2.1. Figurativnost se može svesti na nekoliko osnovnih obilježja: ponovljenost, shematičnost, globalnost i usmjerenost na drugo.

2.2. U poetskoj figuri ponovljenost je samo nužan element; žargonska se figura ponavljanjem u potpunosti iscrpljuje. Shema, ono što se u retorikama nalazi u formi recepta, ponavlja se u žargonu u istoj realizaciji. Shematičnost je u osnovi jezika. Kad ponavljamo govor (kad ga, na primjer, učimo) jedino shema i možemo ponavljati. Ponavljamo ona mjesta koja se nameću percepciji – jaka mjesta, »dobru formu«, dakle ono što je u govornoj masi reljefnije. Te ključne točke obrisa govora izdvajaju

se kao nešto stabilno i doživljavamo ih kao što doživljavamo sliku, kip, to jest *figuru*. Naglašen slog, jaka riječ, neobična kombinacija ili nametljiv otklon govornih vrednota funkcioniraju kao figura ili kalup, kao nešto iz čega se može napraviti kopija, što se upravo nudi kopiranjem. Klica je figura u jeziku, a figura već u sebi nosi klicu jezične okomine – fraze.

Shematičnost figure mora se zasjeniti uvijek svježim sadržajem. Za doživljaj figurativnosti važna je baš ta igra starog (ponovljena shema) i novog (neponovljena ili neponovljiva realizacija).

2.3. Najviše se o figuri govorilo s obzirom na obilježje upućivanja na drugo. Obično se govori o doslovnom značenju (pravom, prvom koji padne na pamet, dakle, uobičajenom i banalnom) i o prenesenom (drugom) značenju. Figura traži da se razumije nešto više nego što se kaže. Više nego drugi dijelovi govora, ona računa na uključivanje neizrečenog u proizvodnju konačnog smisla. Ako svaki znak upućuje na drugo, onda je figura preoznačavanje znaka, znak na kvadrat, (zlo)upotreba znaka, znakovni kompleks s dvije drugosti jer doslovno i nedoslovno značenje tek u međusobnom odnosu proizvode doživljaj figure. Drugost je skretanje ili, za žargon prikladnije jer je proces završen, skrenutost smisla. Ova se skrenutost ostvaruje kao semantička pomjerenost (poznata samo unutar grupe, što podržava zatvorenost jezika) i kao skretanje pažnje na općenitiji smisao forme. Ovaj drugi slučaj treba razlikovati od Jakobsonove poetske funkcije.⁵ Nazovimo zato ovu funkciju *autoreferencijalnom*⁶. Njome se osigurava način primanja poruke tako da se cenzurira unaprijed primačevo asocijativno (s)kretanje. Naglašenom autoreferencijalnošću tekst se zaštićuje od eventualnog osporavajućeg čitanja. Forma treba poslužiti kao potvrda istinitosti sadržaja, a posebnost jezika je zaštitna od uljeza. Tekst-labirint istovremeno štiti od nepozvanih i kompetentnom govorniku – znalcu jezika – osigurava aureolu izabranog. U poetskom jeziku označitelj je također u prvom planu, ali tako da ne nudi gotova značenja, nego potiče primaoca da sam nastavi proces proizvodnje smisla šireći asocijativne horizonte.

2.4. O figuri se često govori i kao o otklonu od uobičajenog. Ova žuđena perversija – jedva, ali namjerno primjetan pomak u odnosu na podležće pravilo ili simetralu, lako se onda dovodi u vezu s doživljajem lijepog pa se za figuru kaže da je exorantno – ukras govora. Ta ljepota poetskoj je figuri cilj, a žargonskoj samo sredstvo. Zamjenom riječi, ponavljanjem ili dodavanjem, izostavljanjem ili posebnim raspoređivanjem, proizvodi se otklon od prethodno razvijenog očekivanja. Tako oteščala forma zahtijeva zastoju u linearnom praćenju poruke, a prekid linearnog slijeda znači i povratak radi razrješenja čuđenja.⁷ Za vrijeme zastoja primalac dobija vrijeme za asocijativna kretanja u jednom smislu slobodna (različita od pojedinca do pojedinca i omeđena jedino osobnim iskustvom), a u drugom smislu neslobodna (dirigirana autorovom pozicijskom označitelja). Zastoj, osim toga, kao i svaki rez i rubno mjesto, proizvodi dodatna uzbuđenja koja čine zadovoljstvo u tekstu.⁸ Tako djeluje poetska figura. Izraz s poetskom figurom upravo je zato jasniji, oštiji, zorniji, življi i izravniji.

2.5. Gerber je razlikovao figure jezika (proizlaze iz prostog jezičnog osjećaja) od figura umjetnosti jezika (rezultat svjesno jezičnog oblikovanja).⁹ Figura umjetnosti jezika odgovarala bi našem poimanju poetske figure, ali žargonska figura nije prosto figura jezika. Žargonskoj i poetskoj figuri mogu biti zajednička mnogo obilježja, ali u jednom se uvijek razlikuju – u omjeru novog i starog. Dok poetska figura shemu zasjenjuje novim sadržajem, dotle je

žargonska figura plagijat ili čak kopija kopije. Poetska figura je kreacija, nova konstrukcija, a žargonska je standardizirano jezično iščašenje, reprodukcija. Poetska figura u prvi plan stavlja svoju očujuću neobičnost, svježinu, sam čin kreativnosti, koji u primaoca treba provocirati kreativne potencijale da bi se proces proizvodnje smisla nastavio i dovršio tek primačevom mrežnom konotacijom. Žargonska figura, ako je kao takva prepoznata, u prvom planu ima naglašena obilježja ponovljenosti, shematičnosti i usmjerenosti na drugo. Poetska figura efikasno predočava predmet govora, dok žargonska ometa referencijalnu funkciju, budući da je tek površna imitacija tuđeg izraza. Sa stanovšta referencijalnosti, konotacije žargonske figure predstavljaju buku. Budući da je sretana mnogo puta u sličnim kontekstima i istoj realizaciji, žargonska figura počinje djelovati kao katakreza ili običan jezični izraz. Tek ostaje joj nešto od stare poetičnosti jer i dalje ima moć evokacije, ali u ovom slučaju vrlo različenog smisla – smisla pripadnosti jednoj konstelaciji riječi, jednom jezičnom varijetetu, jednom moralu. U doslovnom citatu bez navodnika i bez navoda izvora ne raspoznaje se individualni napor govornika da prevlada uzore. Njegova je figura čak dokaz nastojanja da se tom uzoru približi. Ona je kombinacija dviju oprečnih vrsta otklona – figure i greške. To je jedina napetost koja se u njoj može naći. Ako je figurativno odstupanje izraz težnje da se na osobit način odmakne od uzora, greška, također otklon, rezultat je neuspjelog pokušaja da se uzor dostigne. Tužno-smiješan dojam pogrešnosti i neuspjeha prati razotkriveni pokušaj žargonoborca da se označi tuđim perjem. Ako je poetsko rezultat svjesnog oblikovanja poruke, to jest, ako je otklon od onog prvog i zato banalnog izraza, koji se automatski stavlja na raspolaganje svojom običnošću, onda je žargonska figura upravo to prvo, obično i refleksno što bi govornik trebalo da odbaci.

2.6. Pod obilježjem globalnosti podrazumijeva se neartikulirano, nelinearno, vizualno ili vizualnom slično doživljavanje. Ovo obilježje potvrđuje često poistovjećivanje figurativnosti i slikovitosti. Zahvaljujući obilježju globalnosti, jedan autentičan odsječak žargona dovoljan je da označi govornika i smisao cijelog govora. (Kao što je, kad na radio-prijemniku tražimo program, dovoljan vrlo mali odsječak da bismo znali želimo li se ili ne zaustaviti i nastaviti slušati). Pripadajući istoj i dobro poznatoj konstelaciji, dijelovi se odslikavaju međusobno, a svaki autentičan dio može postati ekvivalent cjeline.

U svim se retorikama figura preporučuje kao sredstvo postizanja veće izražajnosti i slikovitosti, što su ideali klasične retorike i pjesništva. U tom smislu, poetična figura, unatoč svojoj nedoslovnosti, može znatno pojasniti (a istovremeno skratiti) izraz. Događa se čudo da odmjerenim neprozirivnim izrazom postignemo veću jasnoću. Žargonozborcu, međutim, do jasnoće nije stalo. Sporazumijevanje mu nije glavni cilj, pa mu ni komunikacijska (referencijalna ili logička) funkcija jezika nije potrebna. Prepisujući figure od drugih, on šteti svoju mentalnu energiju i istovremeno postiže govornu identifikaciju s onima koje oponaša. Žargonske okamine od figura imaju efekte suprotne od onih koje imaju poetske figure. Umjesto da uspori i intenzivira primačevo asocijativno kretanje na mjestu figure, događa se obrnuto. Nailazeći na očekivano opće mjesto, i poučen iskustvom da se očekivanje ne iznevjeravaju, primalac ubrzava kretanje tekstem ili pravi pauzu u slušanju, dakle, preskače. Takva figura tek signalizira formalne obrise govora. Ako se poetskom figurom postiže jasnoća, oština, zornost, živahnost i izravnost, žargonskim se na-

domjescima postiže upravo suprotno: neodređeno, banalnost i tupost.

2.7. Izvjestan broj metafora (bivših) postao je inventar žargona. Te sistemske metafore (sistemske postaju čim uđu u popis jezikasistema) na kraju su puta koji vodi od poetičnog ka trivijalnom, a kojim se napreduje, naravno, ponavljanjem. One izmiču kategorizaciji na mrtve (katakreze) i žive ili poetske metafore. Sistemske metafore žive i uporno se pristiniraju. Omiljena su im mjesta ceremonijalni i ritualni govorni žanrovi. Mnogo puta opetovane veze, kao što su ove koje slijede, više ne izazivaju sliku: *prostor, sistem, struktura, pozornica, scena, nastup, platforma, put, trasa, polje, orijentir, sagledati, graditi, izgraditi, graditeljski, dogradnja, usko, široko* i sl. Nešto od slike ostalo je još u izrazima kao: *kočničari; naplavine; recidivi; ispit (biti pred ispitom) položiti ispit*. U nečemu žargonska figura ipak ostaje slična slici: i figura i cijeli govor djeluju poput slike. Figura se prima u globalu, istovremeno i bez raščlambе, kao što se u trenu doživljavaju predmeti i slike. Svojom globalnošću slika uključuje emocije, a isključuje analitičku partikularnost kritički raspoloženog duha. Zato vrijedi jednadžba vidjeti = vjerovati. Slika je pogodno propagandno sredstvo i zato što priziva već doživljeno i tako upućuje na sjećanje. Slika zato odgovara žargonu, koji teži klasičnosti, i žargonozborcu, koji je odgovoran samo prema tradiciji.

Ustaljene perifrastičke zamjene našeg političkog žargona vrlo liče na zagonetke. Ustav i ZUR se zajedno imenuju kao *temeljna opredjeljenja*, SSRNJ kao *najšira društveno-politička organizacija*; OOUR kao *osnovna ćelija delegatskog odnosa* ili *temeljna ćelija cjelokupnog društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema*; Društveno-političke organizacije kao *organizirane socijalističke snage* ili *organizirane subjektivne snage* ili *svjesne političke snage* ili *vođeće društvene snage*. Ovo su dobri primjeri za tvrdnju, koju je iznio Nortrop Frye, da zagonetka kao govorna figura ima svoje porijeklo u težnji da se komunikacija posreduje okom. U poetskom govoru prisutni su melos (pjesnička muzika) i opis (pjesnička slika). »Korijen opisa u lirici jest zagonetka«, kaže Frye¹⁰. Perifraza, kao i zagonetka, bila bi vrsta neizravnog, zaobilaznog opisa, koji jezik nastoji svesti na vidljiv oblik. No za to obilježeno govorom (circumlocutio) morali bi postojati jaki razlozi (ljepši pogled; zanimljiva slika) da bi ga se pretpostavilo kraćem putu. U žargonskoj perifrazi više tih prednosti nema, pa je možemo zvati perisologijom.

Ikoničnost, kojom djeluje žargonski govor, zajedničko je obilježje društvenih znakova i kodova.¹¹ Svaki žargonski izraz uklapa se u sisteme društvenih znakova kao što su odredi, rituali, ceremonije, slavlja, mode, igre, protokoli. Tako i žargonska figura poprma neodređeno značenje grupe pripadnosti, to jest postaje puki signal identiteta kao što su i grobovi, zastave, uniforme, značke, ordenje, imena, nadimci, titule, pozdravi, način ponašanja i sl. Žargonom se govornik uklapa u sve predstave koje aranžiraju uzroke društveno poželjnog i koje prikazuju postojeću hijerarhiju ili podjelu društvenih uloga kao po sebi razumljivu. Ponavljajući neumorno žargonske figure, žargonozborac pristaje na svoju ulogu u globalnom društvenom spektaklu. Tako sam sebe degradira na ulogu tehničkog pomagala.

3

3.1. Omiljela figura političkog žargona – *natuknica* ili *implikativ* – nastaje uslojavanjem znakovnih sistema. Ovo uslojavanje opisao je Roland Barthes i prikazao shemom konotiranja i mita.¹² Znak dobija svoje drugo značenje na osnovi prvog (osnovnog ili doslovnog) tako što čitav postaje označitelj za globalniji i nejasniji, ali u figuri dominirajući smisao. »Teške« ili »velike« riječi u političkom govoru dijeluju tako da svojom slabom uklopljenošću

u sintagmi i neodređenošću tek otvaraju prazan semiotički prostor, koji popunjavaju strogo polarizirane vrijednosti i/ili najopćenitiji smisao pripadnosti.

Budući da odgovara na pitanje kakvo je što (pozitivno ili negativno; dobro ili zlo), prirodan je oblik vrijednosnog implikativa gramatički determinator – pridjev ili prilog. Usmjeravajuća – »odgojna« – funkcija pojačava mu se komparativom ili superlativom, te vezivanjem u grupe od dva ili tri pridjeva ili priloga.

Izrazito pozitivno označeni izrazi mogu imati i drugu funkciju – da zajedno sa predmetom govora pozitivno označe i govornika. Tako funkcioniraju izrazi kao: *dijalektički, energično, odlično, suštinski, angažirano, stvaralački, snažno, neposredno, smjelo, beskompromisno, radikalno, čvrsto, sadržajno, operativno, produbljeno, puno, široko* i drugi, također i u pridjevskim oblicima, te u komparativu i superlativu. Gramatička funkcija determiniranja izraza kojim se pridružuju ovdje se ukida. Budući puki vrijednosni signali, ovi žargonizmi ne pojašnjavaju i dopunjavaju, nego doprinose općoj neodređenosti na kognitivnoj razini. Pod diktatom obaveznog prosuđivanja stvarnosti, gramatičke se vrste riječi izjednačavaju u djelovanju. Ukidaju se razlike između pridjeva, priloga, imenice i glagola jer sve ove vrste riječi služe istom – izražavanju ideološke ocjene. Theodor Adorno smatra da natuknica dobiva posebnu snagu supstantivacijom.¹³ Pretvaranjem prirodnog oblika natuknice u imenicu dodaje se već postojećoj figurativnosti dodatni figurativan sloj. Imenicom se postiže maksimalna statičnost, pa se iskazana shematična procjena čini kao konačno stanje, kao nešto što sasvim sigurno jest. U žargonskoj su upotrebi uvijek pozitivne supstantivirane natuknice: *afirmacija, akcija, konsolidacija, životnost, homogenost, odgovornost*, a uvijek su negativne: *jednostanost, inercija, nacionalizam*.

3.2. Ovdje se moglo prepoznati i nešto od onoga što kolokvijalno zovemo etiketama. *Ime – etiketa* ukružuje procjenu stvarnosti. Onaj koji stavlja etikete na pojave računa da na to da svaka stvar koja se imenuje više nije sasvim ista kao prije imenovanja. On svima nameće viđenje stvari sa svog aspekta. Imenovanjem se pojava istovremeno otkriva, s jednog aspekta, i osporava u svim ostalim aspektima. Imenovanje, koje svoj pozitivan aspekt ima u tome što otkrivajući negira tradiciju (pravo imenovanje, koje je po pravilu metaforično), u žargonskom se govoru pojavljuje više u svom negativnom aspektu – kao sredstvo prokazivanja i vladanja tako označenim svijetom. Izravno sude imenovanom izrazi kao *defetizam, malograđanština, oportunitizam, volutarizam, nacionalistički provincijalizam, anarholiberalistička stihijnost, etatiističko birokratski paternalizam*.

Sveukupna žargonska konstelacija izraza sadrži i manje konstelacije. Takav je jedan asocijativni krug izraza metaforičkog porijekla koji asociiraju na vojsku i rat jer su u tom kontekstu »domaći«. Ratnička metafora pridonosi već prisutnoj isključivosti i nasrtljivosti – baveznim obilježjima političkog govora svih vremena. Figura borbe je figura reda, koji, zapovijedan doslovno ili figurom, uvijek djeluje represivno. Automatizam upotrebe ratničke metafore pokazuju veze kao: »*prestrojavanje cijena, ofenzivni rast i razvoj izvoza*, Susrećemo se s poplavom anarhističkog kritizma, *frontalno napadanjem* svih institucija socijalizma, s *frontalnim napadima* na cjelokupnu rukovodeću strukturu«.

Verbalna borbenost, zajedno s drugim ludičkim manifestacijama, sudjeluje u prividnom razrješavanju nagomilanih društvenih suprotnosti.

3.3. Ponavljanje dvaju ili više izraza u istoj vezi i rasporedu uspostavlja cjelinu koja vremenom može dobiti smisao drugačiji od onog koji bismo očekivali od svakog člana posebno. Ove veze poznate su u jeziku pod nazivom *idiomi*. Idiomska veza stječe autonomnost u odnosu na kontekst u kojem se pojavljuje. Ta autonomnost vidi se u tome što

idiom funkcionira kao delimitacijska jedinica smisla i ili vrijednosti, pa se nepromijenjena prebacuje iz konteksta u kontekst. Iako nisu idiomi u strožem smislu (jer im smisao cjeline nije neočekivan s obzirom na smisao dijelova), bitno svojstvo žargonskih ustaljenih veza je čvršća povezanost izraza unutar dvočlane ili tročlane sintagme, nego sa ostalim dijelovima u rečenici. To je dovoljno da takve male autonomne cjeline smatramo figurama. Brojnost ustaljenih i više ili manje autonomnih veza izraz je opće žargonske tendencije da poveća pravilnost (ali ne i organiziranost) i tako smanji rizik slobodne jezične djelatnosti. Prvi član autonomne sintagme nepogrešivo najavljuje ostale jer kod primaoca razvija očekivanja obično se ne iznevjeravaju. Proizvodi li tako žargonozborac povjerenje?) Za žargonozborca su obavezne veze kao: *sistemska rješavanja, rješavanja, činioći, dohodovni odnosi, dohodovno povezivanje, privredna kretanja, kritička valorizacija, bilančni okviri, udariti temelje, zbiti redove, mijenjati klimu, širiti prostore utjecaja, gubiti moralne kriterije, ulagati krajnje napore, ostvarivati, politiku razvoja, subjekt društvenog odlučivanja, uvjeti stjecanja dohotka, snage nemirenja s postignutim, otuđeni centri moći i utjecaja, ostaci starih navika i preživjelih shvaćanja* i mnoge druge.

U svjesti žargonozborca još su čvršće vezani izrazi u polusloženicama kao *idejno – politički, monopolističko – uzurpatorski*, i sl.

U konstelaciji žargona jedan autentični žargonski izraz privlači na sebe druge izraze koji se obično sreću u njegovoj blizini. Tako »elokventni« žargonozborac teško može reći termine ONO i DSZ, a da mu se ne nametne kao obavezan retorički dodatak u kojem se ornamentalno nižu autentične velike riječi kao: *sloboda, nezavisnost, teritorijalni integritet*. Rečenica treba biti što dulja: »... u narednom razdoblju jačati i razvijati ONO i DSZ kao garanciju naše slobode, nezavisnosti, teritorijalnog integriteta i nesmetanog samoupravnog socijalističkog razvoja«. Dio iskaza od »kao garancija...« i dalje, sasvim je zališno nizanje metonimičkih veza. Zališno s aspekta referencijalne funkcije jezika, ali ne i s aspekta ostalih funkcija! Upravo je to autentični, i zato istaknuti dio žargonske poruke.

Kako se figurativni izaz može nametnuti govorniku pokazat će ove dvije rečenice različitih govornika:

1. »Važna je dakle, ocjena sadašnjeg trenutka, ali je još važnije da se pod teretom teškoća ne izgube osnovni kriteriji«.

2. »Zadatak osnovnih organizacija i rukovodstava SK u tome je da akciju idejno – politički usmjeravaju kako, pritisnuti teretom sadašnjih teškoća, ne bismo gubili osnovne orijentacije i kriterije, već da...« Figura vapi za umnožavanjem, kao što prazan kalup zove na proizvodnju kopija. Što je veći broj kopija, to kalup sigurnije preživljava.

Politički govori prepuni su autonomnih sintagma stvorenih dodavanjem izraza koji se za prethodni vežu veznikom *i*, bez konkurencije najčešćom riječi žargonskog političkog govora. Najčešće su dvočlane (A i B) i tročlane veze (A, B i C). Slijedeći tekst ima dvije i – rečenice koje sadrže niz manjih i – veza. Neke od njih sasvim su pleonastičke i dobar su primjer mehaničkog figuriranja: »Moramo proučiti, kako se te pojave održavaju na politička raspoloženja i idejna kretanja i ići u opipljivu idejnu i političku akciju, uz primjenu zakonskih i društvenih normi. A onima koji nose partijsku knjižicu i upustili su se u grabežljivost i zgrtanje imovine i kapitala mimo rada i rezultata rada, morali bismo reći da im nije mjesto u Savezu komunista i izbacivati ih iz svojih redova«.

Granjanje rečenice po načelu dvočlanog dodavanja bit će jasnije ako se rečenica predoči ovako:

MORALI BISMO:

1. reći da im nije mjesto u SK
2. i izbacivati ih iz svojih redova

(TO BISMO MORALI) ONIMA KOJI:

1. nose partijske knjižice
2. i koji su se upustili u:
 - A) grabežljivost
 - B) i zgrtanje:
 - a) imovine
 - b) i kapitala mimo:
 - rada
 - i rezultata rada

Niz dvojičanih pseudodoraščlambi u jednoj rečenici treba asociirati na analitičnost i sintetičnost, dakle, visoku logičnost govornika.

Žargon trijumfira nad govornikom sviješću kad joj nametne pleonastičke veze kao: *kako i na koji način; svugdje i na svakom mjestu; opasnosti od stečaja i likvidacije; nepoštovanje i kršenje ugovora; samostalnost i nezavisnost; stimulirati i poticati; ocjenjivati i vrednovati kadrove; prepustiti slučaju i stihiji; mijenjati način i metode rada i mijenjati sadržaje i metode (akcije i metode; stil i mjesto) rada; razradivati kriterije udruživanja i povezivanja*. Može se sporiti oko toga da li drugi član u sintagmi ponavlja u potpunosti smisao prvog člana ili ne. Poznato je da sinonimi imaju različite vrijednosti, te da svaki jezični varijetet drugačije razgraničava semantička polja, što bi značilo da drugi član dopunjava izraz. No čini se da se u navedenim i -vezama radi prije svega o figurama, autentičnim shemama političkog žargona, koje baš zbog toga signaliziraju pravog govornika i pravi politički govor. Na manje općenitim razinama mogu se naći još neki drugi mogući smislovi ove figure: A) Dodavanjem se napuhuje volumen teksta, što treba signalizirati sadržajnost govora i govornikovu rječitost. 14 B) Udvostručavanje ili utrostručavanje izraza treba proizvesti utisak govornikove snage. C) Figurira se povlaštenost govornika jer on, spajajući izraze u dvočlane sintagme, oponaša govor viših instanci. Kao što božanstvo sebe označava Alfom i Omegom, uključujući u sebi sve što je između tih krajnosti, tako i govornik koji oponaša taj izraz nastoji identificirati sebe s božanstvom, uspostaviti vezu s moći, postići da moći mase koja ga sluša streme njegovim moćima, to jest, nastoji spojiti sebe i Dijađe u Jedno. 15. D) Shema A i B figurira umjesto pravog dijalektičkog mišljenja. Ona je tek formalni rudiment dijalektičkog govora, koji istom shemom koncizno dovodi u vezu i oponira suprotnosti. E) Dijađe i trijade također su sheme najčešćeg grupiranja dijelova u cjeline ili ritmiziranja. Figura se time potvrđuje kao najprirodniji (najočekivaniji) izgled govora. Ona time pomaže opću žargonsku tendenciju da opririodi nepririodno - da na izgled prirodnom formom sugerira prirodnost predmeta govora. Efemerne civilizacijske institucije treba prikazati kao prirodne, pa prema tome, vječne i nediskutabilne.

Na politički su žargon vrlo primjenjivi izrazi Nortropa Fryea - brbljarija i črčkarija (babble and doodle). 16. To su elementi podsvjesne asocijacije koji tvore osnovu za lirski melos i opsis. Prvenstvo ritma pred smislom, kao u dječjem ritmičkom brbljanju, pučkom pjesništvu ili u stihoklepstvu, to jest - brbljarija - može se oprimirati i mehaničkim ispunjavanjem smislu prethodećih žargonskih formi. Žargonski »stalni epiteti« više su sintaktička, nego semantička figura. Obavezno pojavljivanje jednih izraza uz druge ima razlog u ritmu: očekivano govorno vrijeme ili ritmički obrazac ispunjava se refleksno - onim što prvo naiđe. Pored slike žargon, dakle, iskorištava i pjesnički »melos«, to jest, ritam. Ritmiziranje hipnotizira i uspaavljuje, zaokružuje okolinu u jedinstvenu cjelinu s naglašenom ulogom središta. Brojanice žargonskog političkog govora uspostavljaju lažnu vezu neba i zemlje.

3.4. *Figura balansa* sastoji se u osciliranju između dviju krajnosti. Računajući na lijenost primaočeva duha, brzom oscilacijom nastoji se povezati nepovezivo, proizvesti iluziju kontinuiteta i prikriti jaz. Govornik se ne izjašnjava, nego balansira između suprotnih tvrdnji o istom. Drugost ove figure zove

se alibi: u slučaju poziva na odgovornost, govornik uvijek može dokazati da mu je smisao bio drugdje. Različito se može govoriti o istom i u jednoj rečenici: »... međutim, ne smijemo biti zadovoljni postignutim rezultatima, uprkos tome što su oni značajni«.

3.5. S figurom balansa u vezi je *figura samokritičnosti*. Žargonozborac balansira između kritike i pohvale, pa nije ni kritizer ni bezrezervni hvaleljud. Oštrina kritike, međutim, može biti figura govornikove institucionalne moći, indeks njegova hijerarhijskog položaja. Kritika je dozvoljena kao figura, to jest, samokritika institucionalnog govornika. Slijedi jedna takva kritika »iznutra«: »Na mlade ljude vrlo negativno utječu pojave kršenja društvenih i moralnih normi, privatizacije, grabežljivosti, korištenja samoupravnih tijela i legalnih procedura za osobne interese, izigravanja normi pri zapošljavanju, upisima u škole, raspoređivanju na radna mjesta, u stambenoj politici. A to nerijetko čine i oni komunisti koji se na sastancima i pred javnošću zaklinju u norme komunističkog morala i dijele oštre kritike nekom drugom, a da ne vide sebe i svoju sredinu«.

3.6. Samokritičnost je prisutna i u sljedećem primjeru, ali dominira jedna druga figura - *figura neprijatelja*: »Savez komunista morao bi se od sljedeće godine pa dalje zalagati za promjenu kursa u kojem bi iz izrazite defenzive krenuo u postupnu, ali odlučnu i dugoročnu ofenzivu. U toj ofenzivi najteža oružja i koncentraciju vatre kao i raspoložive snage treba usmjeriti na najjače točke protivnika koji je uklinjen u naše redove. Poznate su nam snage, poznata oružja, a znamo i tko nam je protivnik. Preostaje samo borba, a tu imamo dovoljno iskustva«.

Mislim da je svakome u SFRJ danas jasno, a trebalo bi biti i svima u svijetu, da bez obzira na prisutne teškoće i slabosti u našem društvu i SK, nema nade za one koji priželjkiju krah ove Jugoslavije, promjenu sistema i skretanje Saveza komunista sa zacrtanog kursa«. Kurs koji treba mijenjati (u prvoj rečenici) i onaj koji treba braniti (u posljednjoj rečenici) naravno nisu isti kursevi.

Kad se spomenu »teškoće i slabosti u našem društvu i SK« prilika je da se pažnja skrene na »one koji priželjkiju krah ove Jugoslavije, promjenu sistema i...« Priča o neprijatelju univerzalna je politička figura - nalazimo je u svim političkim žargonima, pa i u našem. Ona treba okupiti narod u molitno Jedno - »mobilizirati«. Pri tom ona obavlja još jednu korisnu funkciju: skreće pažnju na drugo.

3.7. Nijedan političar ne propusti priliku da ozbiljno preporuča porast ukupne količine odgovornosti u društvu. To se uvijek radi zapovjednim načinom: »Zaključujući ovaj uvod u današnju raspravu, moram ponoviti da svi mi zajedno moramo još odlučnije i brže mijenjati svoj odnos prema radu. Moramo više raditi, više štedjeti, moramo biti efikasniji, poslovniji i nadasve odgovorniji. Trebamo takvu poslovnu politiku koja računa na dohodak kao rezultat naše produktivnosti, a ne rasta cijena (koje nam ponovo izmiču iz planiranih okvira)«. *Figura odgovornosti* ima dvostruko drugo: a) učvršćujući postojeći sistem vrijednosti ona djeluje opominjuće - represivno - jer biti odgovoran znači biti umiješan, biti vinovnik, ako treba i krivac; b) govoreći o odgovornosti, govornik je udaljava od sebe (opet alibi!). Žargonozborac govori o odgovornosti umjesto da govori odgovornost: sam je neodgovoran jer mu govor nije akcija, a niti ju je u stanju provocirati. Žargonom se odgovornost izbjegava. Funkcioneri i delegati igraju ping-pong s lopticom odgovornosti: i jedni i drugi osjećaju se odgovornima da kažu što treba i da postave pitanja nešto već nije učinjeno.

3.8. Parafraziranje poznate izreke »*Pređimo s riječi na djela*« u žargonu je figuriranje već zato što je obavezni sastojak političke besjede. Varijacije su vrlo raznolike, ali nijedna ne uspijeva, unatoč oči-

glednom trudu, postići efekt izreke - uzora. Evo dva primjera istog autora:

1. »U tim uvjetima nema mjesta za nosioce uopćenih načelnih rasprava i njihovo ponavljanje, i to bez ikakve akcije«.

2. »Nije više dovoljno na sjednicama samo govoriti kako treba veslati, već moramo i sami zaveslati, i to složno u istom pravcu«. Što ovakav iskaz implicira? Nije li i ovo figura alibija za vlastito nedjelatno govođenje, način da se odvraća kritički pogled od vlastitog govora ukazivanjem na tuđu frazu? Ne podrazumijeva li govornik da se poslije njega ne može reći ništa što ne bi bilo zališno? Prepotentni govornik drsko prisvaja pravo da kao posljednji govornik zaključuje diskusiju i poziva na rad.

3.8. Ne samo da se sastoji od mnoštva figura, nego i cijela žargonska besjeda figurira. Onda kad govornik samo popunjava ceremonijalno vrijeme ne kazuje ništa nepoznato, niti išta što bi se dalo primijeniti na tekuću stvarnost, govor mu je globalna figura autentičnosti, uvijek rasipnički preglozoman signal identiteta i pripadnosti. Dužinom dijelova govora označava se važnost misli ili značaj teme, a trajanje čitavog govora figura je važnosti govornika u protokolu ceremonije. I »stil« figurira: on treba biti slika napornog rada i pameti. Neorganiziranim asocijacijama pretrpane rečenice, mješavina političko - ekonomijskih tehničkih termina i žargonizama, nejasne gramatičke konstrukcije, perifraštike i metaforičke zamjene, sve to treba jednu neartikuliranu nakupinu riječi prikazati kao visoko artikuliran i logičan govor, govor kojem je referencijalna funkcija jedina. »Teški stil« uvijek je bio *figura logičnosti*, a pomalo i figura laskanja razumskim moćima publike kojoj se tako teškim načinom govora autor može obratiti.

4

4.1. Semiološko osvješćivanje, da parafraziram Pierrea Guirauda, ¹⁷ trebalo bi slobodi osigurati buđućnost. Istu misao izrazio je Roland Barthes kad je napisao da jedino mitolog može slobodno izabrati svoj izraz jer je u stanju da razobliči mitove koje mu nameće njegova suvremenost. Barthes je čak zamislio jednu »subverzivnu« lingvističku disciplinu, koja bi pratila dijakronijsko očvršćivanje riječi, ukazivala i na jezičnu i retoričku prirodu istine. ¹⁸ (Ovaj dio nauke o jeziku je već za sebe zovem - žargonologijom).

4.2. Već duh je posrednik prema svijetu izvan čovjeka. I jezik - artikulirani artikulatork - posrednik je kojeg se ne može izbjeći. Žargon sa svojim standardiziranim figurama i viškom pravilnosti još je jedna dodatni sloj posredništva. Pjesnik je svjestan da se ovo jezično posredništvo ne može izbjeći i da je jedino što ostaje da se ne zaboravi na njega. Poetičan govor upozorava na jezik tako što ga čini vidljivim - neprozirnim prema predmetnoj stvarnosti. Znakovne se veze deautomatiziraju i tako osvješćuju. U središte pažnje iznenada stupa materijalna realnost označitelja. Žargonozborac također želi vidljivost jezika, ali u ograničenom obliku. Jezik treba da ga hitro predstavi kao autentičnog. U tome, i samo u tome, žargon je vrlo neposredan - djeluje kao slika. Žargonskom neartikuliranošću govornik pred publikom slika svoju podobnost. Posrednost se kao smetnja pojavljuje na komunikacijskoj (referencijalnoj) razini. Grubost artikulacije - svijetu nametnuti shematizam od samo dvije krajnje kategorije (Dobro i Zlo) - žargonski govor čini neprimjenjivim na stvarnost. Finija artikulacija svijeta, kojoj streme i znanost i umjetnost na različite načine, bila bi jedina prava alternativa žargoniranju. Budući da žargonozborac ne želi da ga muči problem jezičnog posredništva, on, kao i pisci realizma, laže sebi i drugima da svojim jezikom točno transkribira, upravo - reflektira stvarnost koju prikazuje. Da bi proizveo ovu iluziju savršene prozirnosti jezika, on doziva u pomoć intelektualizam, ali samo na površini iskaza. Intuitivno zna da dobra lo-

